

דברי חיזוק מהרב שליט"א

בענייני בין אדם לחבירו ואיסור החזקה במחלוקת

נאמרו לבני הקהילה - פ' קרח תש"פ

מקור הלאו

אחרי שנבלעו קרח ועדתו באדמה כתיב (במדבר יז, ד-ה) "ויקח אלעזר הכהן את מחתות הנחשת אשר הקריבו השרפים וירקעום צפוי למזבח, זכרון לבני ישראל למען אשר לא יקרבו איש זר אשר לא מזרע אהרן הוא להקטיר קטרת לפני ה', ולא יהיה כקרח וכעדתו", ומהכא יליף בגמרא סנהדרין (דף קי.) "כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו, שנאמר ולא יהיה כקרח וכעדתו", וברש"י (ד"ה מכאן) "מכאן שאין מחזיקין במחלוקת - שמחל [משה] על כבודו והוא עצמו הלך לבטל מחלוקת", ולמדנו מדברי רש"י, שהאיסור אינו רק במי שמייצר ומייזם מחלוקת, אלא אף מי שממשיך את המחלוקת, כי אסור "להחזיק" במחלוקת, וחובת כל אחד לבטלה, וגם מי שצודק ומכובד חייב לוותר משלו ולפעול להשתיקה, דמי לנו גדול ממה שהיה בודאי צודק וגם מכובד מאד, ואעפ"כ הלך לדתן ואבירם לנסות להשתיק המריבה.

גדר הלאו

כולי עלמא לא פליגי שיש לאו דאורייתא להחזיק במחלוקת, כמו שכתב רבינו יונה ב'שערי תשובה' (שער שלישי אות נח) "כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו" [ואף שזה ספר מוסר, הביאו הפוסקים מדבריו להלכה ולמעשה] ובסמ"ג (ל"ת קנז) ובסמ"ק (מצוה קלב) ובחרדים (פרק כד) כתבו ג"כ, שיש לא תעשה בדבר, וכן נקט ה'חפץ חיים' בהקדמה לספרו (לאוין יב) שאסור לדבר לשה"ר, מפני שע"ז יכול לבוא לידי מחלוקת, ולעבור על איסור "ולא יהיה כקרח וכעדתו". והגם שהרמב"ם ב'ספר המצוות' אינו מונה את לאו המחלוקת בין הלאוין, מכל מקום כתב ה'חפץ חיים' בספרו 'שמירת הלשון' (פרק טו) שהעושה שבועה חמורה בשם ה' להצטרף למחלוקת הרי הוא נשבע לבטל את המצוה ואסור לו לקיים השבועה, דלכו"ע יש איסור מן התורה להחזיק במחלוקת.

לאו ד'לא תשנא'

בשאלות דרב אחאי גאון בפרשתינו (אות קלא) כתב "אסיר להון לדבית ישראל למיעבד פלוגתא, דכיון דקיימי בפלוגתא אתו למיסנא אהדדי, ואמר רחמנא לא תשנא את אחיך בלבבך", היינו שהמחלוקת גורמת שלא ידבר איש עם רעהו וזה מביא שנאה לאדם¹. ולכאורה אינו מובן למה הוצרך להביא הלאו של "לא תשנא", והלא הוא עצמו מביא בהמשך דבריו שיש לאו במחלוקת של "לא תהיה כקרח", ומבאר הנצי"ב בפירושו 'העמק שאלה' על השאלות, דלפעמים אחד מן הצדדים צודק, ומצד עצמו אין כאן איסור במחלוקת, מכל מקום אסור לו להחזיק במחלוקת מפני שזה יביא שנאה בלבד על חבירו ואזי המחלוקת לא תהיה לשם שמים אלא מפאת השנאה וזה אסור, ולכן מוטל עליו להשתדל לבטלה, וכמו שכתב השאלות בהמשך דבריו "ולא מיבעיא דזוטר בעי למיכף לרבה, אלא אפילו רבה מיבעי ליה למיכף לזוטא, דלא תהוי פלוגתא", דכתיב ויקם משה וילך אל דתן ואבירם וגו' ואמר ריש לקיש מכאן שאין מחזיקין במחלוקת, ואמר רב יהודה אמר רב כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו דכתיב ולא יהיה כקרח ועדתו" [וא"כ אף השאלות פוסק את דברי הגמ' להלכה דהמחזיק במחלוקת עובר בלאו].

¹ והכי קיימא לן (שו"ע יו"ד סי' ר"מ סט"ז) 'האב שציווה את בנו שלא ידבר עם פלוני ושלא ימחול לו עד זמן קצוב, והבן היה רוצה להתפייס מיד, לולי צוואת אביו אין לו לחוש לצוואתו' ובש"ך (שם ס"ק י"ח) 'שאסור לשנא לשום יהודי אם לא שיראהו עובר עבירה'.

התרחקות מהלאו

והגם שגודל איסור ההחזקה במחלוקת ברור, קשה עד מאד לאנשים לקיימו, מכיון שלב האדם בוער בקרבו בעקבות המחלוקת, וכמו שרואים שאנשים שמבזים את עצמם ומאבדים עולמם בגשמיות וברוחניות והכל למען הנצחון במחלוקת, יכול אדם לוותר על כל תאוותיו ולהיות כולו שקוע יומם ולילה אך ורק במחלוקת, והגם שכולם לועגים עליו ובזים לו לא יסוג וימשוך את ידיו הימנה, מפני שהוא להוט אחרי נצחונו, ואין מי שמעכב בעדו מליפול בתהום רבה רח"ל, וכל זה למה, מפני שחשקו לנצח במלחמה הוא מעל הכל, וכך כתבו בספרים, שהמלך יכול לבזבז כל אוצרותיו כדי לנצח במלחמתו, ולא להיכנע תחת אויביו.

ורעיון נפלא אשכחן בספר 'נחמד ונעים' להרה"ק רבי ברוך מקאסוב זי"ע שמבאר את הקושי בהתגברות על חוזה תאוה זו, כי אף שמדת הנצחון מועילה מאד לאדם בעבודתו, ולמשל, אם יקבל האדם על עצמו להתמיד בתורה או להתגבר על יצרו ולעמוד בנסיון אזי מדת הנצחון תעזור לו להוציא מחשבתו מן הכח אל הפועל, כי יחשוב לעצמו הרי אינני אדם חלש, ובכח רצונו להראות לעצמו את כוחו וגבורתו יצליח להשיג את חפצו, ובזה אף מקיים חובתו בעולמו "בשני יצריך", דכח הגאווה ותאוות הנצחון מסייעין בעדו שיוכל להתגבר. אמנם כל זה בשאר דברים, אבל לנצח את תאוות הנצחון גופא אי אפשר ע"י נצחון, דאין מכבין אש באש, ועל כן תאוות הניצוח והמחלוקת היא הקשה ביותר מכל התאוות הרעות.

דרכי ההתגברות

בגמרא (שבת פח:) "עלובין ואינן עולבין, שומעין חרפתן ואינן משיבין, עושין מאהבה ושמחין ביסורין, עליהן הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו", ומדקדק ה'חפץ חיים' זצ"ל, למה הומשל האיש הזה לשמש היוצא בגבורתו, ולא לשעה שהשמש קופחת בתוקפו. וביאר, שאי אפשר לומר לאדם פשוט שלא יהא איכפת ליה כשמעליבים אותו, או שלא ישוב לחורפו וכ"ש שישמח בזה, שהרי הפגיעה פוגעת עד דכדוכה של נפש בשר ודם, לכן דייקו חז"ל בלשונם ופתחו ואמרו, שבתחילה יהא אדם בכלל "ואינם עולבים", דהיינו שאם חבירו מעליבו לא יהא הוא מעליבו בחזרה, אלא ינשך שפתיו ולא יחזור לחבירו באונאת דברים אף ששייב לו על דבריו. ואם יעשה כן יזכה במשך הזמן להתעלות עוד "ואינם משיבים", שבכלל לא יענה למי שמעליבו, לא מיבעיא שאינו מעליבו אלא אינו משיב כלום, הן אמת, בלבו הוא מתפוצץ וקשה לו לשאת העלבון, אך הוא מתאמץ ונושך שפתיו ומתגבר שלא להשיב בכלל, ואחרי כן עולה עוד בדרגה להיות "שמחים ביסורים", וכמו שכתב רש"י (שם) "עושין מאהבת המקום ושמחים ביסורים - על עליבה הבאה עליהם", וזו המעלה הגבוהה ביותר, ששמח עם יסורים אלו, שהם היסורים הקשים ביותר, ולכן האריכו בספרי הקודש לבאר המעלה הגדולה של יסורים כאלו, שממריקים את הנפש מכל זוהמא, ומרוממים את האדם מהבלי העולם, ואין לך דבר המקריב את האדם להקב"ה יותר מזה.

ולכן המשיל והו "כצאת השמש בגבורתו", שבתחילת הזריחה אורו קלוש ומצומצם, ואח"כ מתחזק ומאיר עוד ועוד, והכי נמי בנעלבים עליהם להתחיל תחילה בדרגה הראשונה, ומשם לעלות עוד ועוד להתגבר במדריגה אחרי מדריגה, אלו הם ג' דרגות שיש בכל אחד אלפי מדריגות, וצריך להתחיל לעבוד על זה.

לא לענות

והאמת שמי שדעתו רחבה אינו נעלב ואינו נפגע מן הפוגעים, כמו שכתב הרב ב'ליקוטי תורה' שמי שיש לו דעת רחבה - אזי בטבעו יכול להכיל את הפגיעות בו ולכן אינו כועס², ואילו מי

² סיפר לי דודי הי"ו, שפעם איקלע הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל בטבריה בחודשי הקיץ לצורך מנוחה, ובשהותו שם התפלל בביהמ"ד קארלין ואחד פגע בכבודו בפני קהל ועדה, ודודי אשר שהה באותה העת בבית

שאינן בו דעת כועס ונפגע מאחרים הפוגעים בו, וכעין מה שאמרו בהלל (סוכה נג). "אם אני כאן הכל כאן, ואם אני כאן מי כאן", ולכאורה איך אמר ענוותן כהלל כדברים האלה שיש בהם התנשאות וגאווה, ופירש ה'פנים יפות' (דברים כט) דהכי קאמר "אם אני כאן" שחלק ה'אני' גדול ומנופח, והוא מחזיק את עצמו בגאוותו לאדם חשוב ויקר, אזי "הכל כאן" כי כולם מפריעים לו, זה בכה וזה בכה, והוא נעלב מכל דבר, אבל אם "אין אני כאן" והוא מוותר משלו, אזי "מי כאן", ואף אחד אינו יכול להפריע בעדו³, ויש להוסיף, שאמר כן הלל בדווקא בשמחת בית השואבה, בהתאספות המוני יהודים, כשיכולה להתעורר קנאה, מדוע פלוני קיבל תפקיד זה ואלמוני כובד לשיר וכל כהאי גוונא בטענות השכיחות כאשר נמצאים ביחד בכינוס אנשים ובהאי עידנא יש להשגיח ביותר שלא יפריע לו כלל כל הכיבודים שאינם מגיעים אליו אלא יהא בבחינת 'אין אני כאן' ואזי לא יופרע במאומה.

ובמשנת רבותינו זי"ע יש לנו משנה סדורה כיצד להתנהג בזה הדבר, שאין לנעלב להשיב כלום, לא להצטדק ולא לענות כלל, כמו שכתב ה'שפת אמת' בפרשתינו (שנת תרמ"ג בא"ד) "חז"ל דרשו מי שבולם פיו בשעת מריבה [הכוונה, על דברי הגמ' (חולין פט.) 'אמר רבי אילעא אין העולם מתקיים אלא בשביל מי שבולם את עצמו בשעת מריבה שנאמר תולה ארץ על בלימה'], וזה נתקיים ממש כאן באהרן, **שלא פתח פיו במריבה זו** [שהיה בטל ומבוטל להשי"ת, ועל כן זכה להיות במדרגה העליונה, שלא הפריע לו כלל מה שאמרו עליו], ומסתמא אינו יכול להיות בולם פיו רק כשהוא 'אין' ממש, וזהו עצמו היה העדות על אהרן הכהן [כי אם היה מתווכח היה מפסיד]. ויתכן לרמוז בוקר ויודע ה' כי מקודם לא היה נודע צדקת אהרן [אצל ישראל] עד אחר המחלוקת הזו, והיה נסיון לשניהם ואהרן עמד בנסיון וקרח לא עמד, דאע"פ שכולם הלכו כנגד אהרן, לא הצטדק ולא ענה להם, וכ"ש שלא התקיף אותם בחזרה, רק ביטל את עצמו לגמרי להשי"ת, והיה בעיניו "אין ואפס", ועל כן לא תפס כבודו העצמי שום מקום כלל, ומשמע מדברי השפ"א דאילו היה עונה היה מפסיד ולא נהיה כהן גדול, ומכאן שגם כשהאדם צודק אסור לו לענות.

הלכה למעשה

ומעשה רבותינו סימן הוא לבנים, בימי הרבי ה'חידושי הרי"ם' זי"ע גזרו על המלבוש להתלבש כמו הגויים, והרי"ם סבר שצריך להתנגד לכך ואף למסור את הנפש על כך, והוא ביהרג ואל יעבור, והיו אחרים שחלקו עליו, ועל כן היו יהודים שהלשינו עליו למלכות וגרמו לכך שאסורוהו בבית האסורים, כאשר יצא משם היה זה לפני פסח והוכרח לעזוב את ווארשא, באותה תקופה שלח אגרתו לחסידים ולידידים, וכתב בו דברים כדרכנות בהאי לישנא קדישא:

"הנני להודיעכם משלומי ב"ה, ואבקש מכם הגם כי גולה ומטולטל אנכי על ידי רגשת דוברי שקר משנאת חנם על לא חמס בכפי", ואעפ"כ מתחנן בפני החסידים ומבקש "נא מאד שלא לצאת לריב עם שום אדם עבורי או לדבר קשות, רק למשוך בדברי שלום ואמת ואהבה, כי כולנו בני אברהם יצחק ויעקב, ולא הוצרכה התורה להזהיר ואהבת לרעך, לא תשנא וכו' על אנשים אחים ורעים" (הובא ב'מאיר עיני הגולה' מכתב ה), אחים יקרים, הבה נתבונן בדבריו, והלא אותם פושעים אכלו קורצא בי מלכא שלא כדין, וחלקו עליו בדבר שסבר הרי"ם שהוא ביהרג ואל יעבור, ואעפ"כ ציוה שלא לריב עמהם ואף לקיים בהם ואהבת לרעך כמוך ולדבר עמהם דברי

הכנסת הרגיש שעליו לפייסו על שלא מחה על כבודו, לכן עלה אל מקום דירתו והתנצל בפניו על כך, נענה הגר"י ואמר לו "איך האב א ברייטן כלי קיבול, איך קען אלעס פארדייען", יש לי 'בית קיבול' רחב ואני יכול לסבול ולעכל את הכל, כי מי שיש לו לב ודעה רחבה אינו נפגע ממה שאחרים מעליבים אותו.

ובזה יובן מה ששמעתי מהגאון רבי יעקב ווייל שליט"א, שבפטירתו של הגר"י אברמסקי אמר הרבי ה'בית ישראל' זי"ע "אבד חסיד מן הארץ", כי זהו חסיד שלא איכפת ליה כשפוגעים בו.

³ וכמו שמספרים על אחד שהתאונן בפני רבו, שכולם מציקים לו בביהמ"ד, ראובן עושה לו כך, ושמעון כך ולוי כך, נענה הרבי ושאלו "מי ביקש מידך להיות כל כך רחב עד שכל הנכנס לביהמ"ד פוגע בך ודורך עליך...", כלומר שיהיה בעצמו יותר גבוה ויותר צר, דהיינו שיתרומם טפח מעל גבי הקרקע וממילא לא יופרע על ידי אחרים.

שלום ואמת ואהבה, וא"כ כ"ש במי שאינו אתך בדעה אחת, וחולק עמך על דא ועל הא בודאי שצריך להתחזק ולהיות עמו בצוותא חדא ובאהבה ואחוה ושלום ורעות.

עוד מעשה היה בדידה בתקופה שאחרי פטירת הרבי מקאצק, היו במעזריטש כמה מתושבי המקום שפגעו בכבודו של הרבי מקאצק, ונעשה שם מחלוקת גדולה, וגם אחרי שנרגעו הרוחות חזרה ופרצה אש המחלוקת, לכן כתב להם הרי"ם:

"באשר שמעתי כי אחרי אשר הנגידים מביאלא וידידנו ר' הירש נ"י עשו שלום בעירכם, אחר כך חזר ונתעורר המחלוקת, ואש הניצוח בוער עד לב השמים שיש חילול ה' גדול, וגם בא לפני הממשלה אלה מבזים אלה מאחינו בני ישראל להיות לבוז וללעג כל עדת בני ישראל על ידי אנשי עירכם, וכי אפשר שיצא דבר טוב ממחלוקת כזה, והנכם אנשים יראי ה' ובשם חסידים נקראים, ראוי לכם לחוס על כבוד שמים ולנטות אל השלום מה דאפשר וכו' [ולהשמיענו בא דשם חסידים נקרא על אלו החסידים על כבוד שמים ולא על מי שחס על כבוד עצמו], ואקוה כי תשמעו לדברי המיעץ אתכם לטוב בזה ובכא, וראוי לכל אחד למחול על כבודו, וגם הצדיקים והקדושים אשר בעולם אמת ודאי נחא להו ומוחלים על כבודם בעבור כבוד שמים, כאשר היה כל מגמתן וחפצם בעולם הזה (הובא ב'מאיר עיני הגולה' מכתב יט, נדפס ב'ליקוטי הרי"ם' ח"ב עמוד קלד). ובזה רצה ללמד שבמקום לעורר מחלוקת ע"י שמקנאים ודואגים לכבוד רבם, טוב יותר שיהיו מן הנעלבים ואינם עולבים, כי גם הרבי עצמו נחא ליה בהא למען הרבות כבוד ה'.

עשה טוב

ולא סגי בסור מרע גרידא, אלא צריך גם עשה טוב, כי על ידי שעושים טובות לאחרים בגוף ובממון ומשבחים את הזולת בין במישרין ובין בעקיפין [שהוא היפך המחלוקת] בזה מרבים שלום בעולם, כמאמר רבי יוחנן (כתובות קיא:): "טוב המלכין שינים לחבירו יותר ממשקו חלב". ובכך קונה עולמו, כמו שאמרו בגמרא (תענית כב.) שרבי ברוקא חזוהא שאל פעם את אליהו הנביא בהיותו בשוק בין אנשים הרבה, האם יש ביניהם אחד שהוא בן עולם הבא⁴, הראה לו אליהו על שני אנשים שהם בני עולם הבא, הלך רבי ברוקא לשאול אותם על מעשיהם כדי לברר איך זכו לכך, והשיבו לו שיש בידם ב' מעלות, האחת, "אינשי ברוחי אנן, מבדחינן עציבי" שמשמחים אנשים השרויים בצער ובעצבות, והמעלה השנית, "כי חזינן בי תרי דאית להו תיגרא בהדיהו טרחינן ועבדינן להו שלמא", כאשר אנו רואים שנים שיש מריבה ביניהם, טורחים אנו להשכין שלום במחלוקתם, ויתכן לומר שב' הדברים חד הם, שבראותם אנשים מתקוטטים היו אומרים להם מילים טובות, משבחים אותם ומשבחים את ליבם ובה השכינו שלום ורעות ביניהם, כי כאמור ע"י שמשמחים ומשבחים את הזולת מסייע זה עצמו להשקט המחלוקת, ולכן בודאי שהחכם עושה ככל אשר בידו כדי לשמח אחרים, ולהרבות בשלום ואחוה.

עובדות מרבותינו הק' זי"ע בעניינים אלו

והוא מן הדברים העומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלים בו, ומרבותינו למדנו על רוממות עניינם של מידות טובות בין אדם לחבירו ונשיח כמה עובדות בזה. כידוע הרבי הבית ישראל זי"ע נהג לקרוא לאנשים בהשכמת הבוקר לשתיית כוס תה בחדרו ובודאי בהנהגה זו של הזמנת אנשים לשתיית תה היו לו הרבה טעמים, מהם כמוסים ודברים נשגבים, לבד מהטעם הפשוט לקרב אנשים לתורה וליראת שמים, ומן הנראה שהיה לו בזה אף

⁴ ב'גליון הש"ס' שם מציין הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל "עיין ב'תורת חיים' סנהדרין דף פח ע"ב ד"ה שלחו מתם", והתם דן אהא דאמרינן הכא "איזהו בן עולם הבא", והקשה והלא שנינו (סנהדרין ז.) "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא", ואם כן מאי רבותיה דההוא שהוא בן עולם הבא, ומתוך דאכן לבסוף לא ידח ממנו נדח, וכל אחד עתיד להגיע למנוחתו ולנחלתו, אך תחילה צריך לפסוק את דינו לפני בית דין של מעלה, ועל עוונותיו יצטרך להזדכך ביסורים נוראים ולהיכווה מאש הגיהנם כדי להתנקות מפגמי העבירות שבידו, וזה הביאור שכל ישראל יש להם חלק לעוה"ב, אולם "בן עולם הבא" הוא מי שזוכה להיכנס תיכף לפני ולפנים בעוה"ב, בלא שום דין ויסורים.

טעם להכניס אורחים ולגמול עמהם חסד, כאשר עובדא ידענא, בחג השבועות שנת תשכ"ז היתה הפעם הראשונה בה יכלו לגשת לכותל המערבי אחרי ששחררו את ירושלים מידי הישמעאלים, והיה אחד שהלך בהשכמה לכותל וכשחזר היה צמא מאד, וכיון שלא היה לו מה לשתות בביהמ"ד ביקש מן הגבאי שיגיד להרבי שהוא רוצה לקבל תה, ואכן הרבי קרא לו לבוא [הגם שזה לא היה מקובל כלל, ואף קצת חוצפה יש בזה] ונתן לו לשתות, ואמר בשמחה "חוטף מצוה מן השוק, ב"ה זכיתי לקיים מצוה לפני התפילה בחג השבועות!", ומשמע שהיה לו ענין של ריבוי גמילות חסדים והכנסת אורחים באותה הנהגה קדושה.

עוד דכירנא כשלמדתי בבחורות ב'ישיבה לצעירים' דיבר אז המשב"ק הר"ר חנינא שיף ז"ל בפני הבחורים, ובתוך דבריו אמר בשם הרבי ה'בית ישראל' זי"ע "א שאד, א שאד, [-חבל חבל] שלא עבדו אצלנו מספיק על מידות טובות".

ומי לנו גדול מהרבי ה'בית ישראל' זי"ע שאף למתנגדיו לא נטר שנאה ולהיפך, כמסופר שפעם שמע על אחד שמדבר נגדו ומיד שלח לקרוא לו שיבוא לכוס תה, ובעת שערכב לו הסוכר בתה שמעוהו ממלמל לעצמו "הנעלבין ואינם עולבין, שומעים חרפתם ואינם משיבים", כי דוקא עי"ז מתבטלת המחלוקת.

ואספר, מעשה שהיה בישיבת 'שפת אמת' שהבחורים היה להם ויכוחים עם הטבח בישיבה שהיה פוילישער ייד, והיו מדברים זה אל זה שלא בכבוד, לכן אמר הרבי ה'לב שמחה' לטבח שידבר עם הבחורים בסבר פנים יפות, נענה הלה "איך האב נישט געלערנט אין א דייטשע שולע", כלומר שלא למד ב'בית ספר' גרמני שלומדים נימוסים, ואנו הורגלנו לעשות 'טשעפען' אחד לשני, ענה לו ה'לב שמחה' בפליאה "פארוואס? ! הרי שנינו והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות...", כאומר שבודאי לימדו וחינכו אותי למידות טובות, וזה ה'בית ספר' שלנו.

יעזור השי"ת שנזכה להדבק במידות טובות ולהרבות בשלום, ולהרבות כבוד שמים בעולם, וכדברי המדרש (ויקרא רבה ט, ט) גדול השלום שכל הברכות וטובות ונחמות שהקב"ה מביאן על ישראל חותמין בשלום.

נכתב ע"י חברים מקשיבים משומעי לקחו של הרב - הגאון רבי בצלאל וקסלשטיין שליט"א

יו"ל ע"י מערכת 'בם חייטני' - סיון תש"פ

ניתן להאזין לשיעורים: 03-7680292